

המכון למחקרי ביטחון לאומי

THE INSTITUTE FOR NATIONAL SECURITY STUDIES

INCORPORATING THE JAFFEE CENTER FOR STRATEGIC STUDIES

TEL AVIV UNIVERSITY
אוניברסיטת תל-אביב

מבט על, גיליון 680, 30 במארס 2015

המלחמה בתימן: מבחן לקולקטיב הערבי

יואל גוז'נסקי ואפרים קם

אפשר שפעולת הקואליציה הערבית בתימן נמצאת רק בראשיתה, אולם כבר כעת ניתן להסיק מסקנות ראשונות ולהעריך את משמעויותיהן.

ראשית, מזה שנים התקשו מדינות ערב להתאחד לפעולה ממשית, ובעיקר למהלך צבאי, להגנה על אינטרסים שלהן. אולם כיום, מאמצי של איראן לחדור לזירות שונות ברחבי האזור ולהרחיב את השפעתה בהן, הם האיום החמור ביותר – לפחות על חלק ממדינות ערב. לפיכך, כבר כעת ניתן לדבר על הישג לקולקטיב הערבי לאור יכולתו להתלכד במהירות וביעילות חסרות תקדים להסרת האיום הגלום, בראייתו, בהגברת ההשפעה האזורית האיראנית. אם המהלך הצבאי נגד החותיים ותומכיהם בתימן יוכתר בהצלחה, יתכן שהוא יהווה פתח לפעולות צבאיות משותפות גם בעתיד.

שנית, הקולקטיב הערבי גילה נכונות לצאת לפעולה צבאית משמעותית גם ללא הובלה אמריקאית, כפי שקרה בעבר גם כשהיה מדובר בהגנה על אינטרסים ערביים. כיום, בליט ברירה, יצאו ממשלות ערביות בראש המחנה כשנוצר בראייתן איום ממשי וחמור על ביטחון מדינותיהן. עם זאת יודגש, כי עדיין מדובר במאבק עם ארגון לא-מדינתי שכוחו אינו כשל מדינה, ובזירה קרובה ומוכרת לסעודים (החותיים אומנם נהנים מסיוע איראני לא-מבוטל, אך הם רחוקים מרחק רב מהיכולות אליהן הגיע, למשל, חזבאללה).

שלישית, ארצות-הברית עברה גם הפעם למושב האחורי. זאת, בשל רצונה לבודד את המשא ומתן המתנהל עם איראן בנושא הגרעין מקשיים נוספים ולהביאו לסימום בקרוב. לפיכך הודיע הממשל שלא יעלה את סוגיית האירועים בתימן ואת מעורבותה של איראן בהם בפני האיראנים במהלך שיחות הגרעין. אמנם, ניתן להבחין במעורבותו של ממשל אובמה מאחורי הקלעים של המבצע, בעיקר בשל שאיפתו לצמצם את המעורבות הצבאית האמריקאית במזרח התיכון. אולם התבטאויותיו של הממשל בנוגע להתרחשויות בתימן היו רפות באופן יחסי ומעורבותו הצבאית היתה "בחתומה נמוכה": מתן סיוע מודיעיני ולוגיסטי (חילוץ והצלה) לכוחות הערביים. מהצד השני, מאחר שהממשל הבהיר שאינו רוצה לקשור בין פרשת תימן לשיחות הגרעין, מותר להניח, כי שיחות אלה לא יושפעו משמעותית מהמתח האזורי, שנוצר עקב ההתפתחויות בתימן ומתשומת הלב המחודשת להתערבות האיראנית במדינות ערביות. אף על פי כן, הממשל נמצא במצב לא נוח, כשעליו להסביר את מאמציו להתקדם במהירות לעבר הסכם בנושא הגרעין, כאשר שוב נחשפה המעורבות האיראנית העמוקה במדינות אחרות וכאשר חלק חשוב מהעולם הערבי מתייצב נגד איראן.

בנוסף, המבצע המחיש את כוחן הכלכלי והפוליטי של מדינות המפרץ במרחב הערבי. הן עדיין זקוקות לסיוע הצבאי ולגיבוי הפוליטי של מדינות ערביות נוספות, ובראשן מצרים, לשם קבלת לגיטימציה ותמיכה צבאית לפעולותיהן, אולם משקלן במזרח התיכון שלאחר הטלטלה הערבית עלה. הצבא המצרי הוא עדיין החזק בצבאות ערב, אך בעקבות הזעזוע שעבר בשנים האחרונות על מצרים נזקק משטר א-סיסי לסיוע הכספי המאסיבי שמועבר אליו ממדינות המפרץ – מה גם שגם לו יש אינטרס חיוני להשאיר את מעבר באב אל-מנדב, שהוא נתיב המים האסטרטגי המוביל לתעלת סואץ, פתוח ונקי מהשפעה איראנית.

לפעלתנות וללכידות הערבית יש להוסיף התפתחות נוספת, הקשורה לאקטיביות של הממלכה הסעודית עצמה. אמנם, כבר מתחילת הטלטלה שסחפה את העולם הערבי בשנים האחרונות ניתן היה לזהות חיוניות במדיניות החוץ הסעודית, לאחר שזו התאפיינה לאורך שנים בפאסיביות יחסית. חיוניות זו באה לידי ביטוי, בין השאר, בכניסת כוח סעודי לבחריין ב-2011. יתרה מכך, בריאד יושב כעת מלך חדש, נמרץ יותר מקודמו, המנסה בדרכים שונות לאחד את המרחב הערבי ולסחוף אחריו מדינות מוסלמיות מובילות במטרה לבלום את

התפשטות השפעתה של איראן במרחב. המלך קוצר הישגים לא מבוטלים ולראיה, הוא הצליח להביא גם צדדים ניצים במחנה הסוני, טורקיה ומצרים, לתמוך במהלכו בתימן.

מבחינה מדינית וכלכלית תימן אינה מדינה ערבית חשובה במיוחד, אולם חשיבותה היא במיקומה – קירבתה לערב הסעודית, שעמה יש לה גבול שארכו 1,800 ק"מ, ולמיצרי באב אל-מנדב (השער הדרומי לתעלת סואץ וגם לישראל). תימן, היא גם אחת מכמה זירות, שבהן ניטש מאבק על צביונו של המזרח התיכון בין איראן וגרורותיה לבין הגוש הסוני-מלוכני. בראיית הסעודים, אם איראן תבסס את השפעתה בתימן, הם יהיו מוקפים משני צידיהם על-ידי איראן, העלולה להתסיס ביתר קלות את השיעים הזיידים בערב הסעודית גופא. יתירה מכך, תימן היא זירה גלובלית למלחמה בטרור הסוני הרדיקאלי, לאחר שאל-קאעדה הקים בה את בסיסו העיקרי בחצי-האי ערב.

אלה גם הסיבות לכך, שמזה שנים איראן משקיעה מאמצים ביצירת מאחז השפעה בתימן, כאשר בסיסו הוא הקשר השיעי למורדים החותיים. לאחר שאיראן הקימה שני מוקדי השפעה לעבר הים התיכון – בלבנון, באמצעות חזבאללה וברצועת עזה, באמצעות חמאס – חשוב לה ליצור מוקד דומה בתימן לעבר ים סוף. מוקד זה אמור לשמש אותה ליצירת לחץ כלפי ערב הסעודית, לא רק מכיוון צפון-מזרח, אלא גם מכיוון דרום-מערב. למעשה, דגם המעורבות האיראנית בתימן דומה לזה שהיא נתנה בעיראק: סיוע בכסף, בנשק ובאימונים צבאיים למיליציות ממושות מקומיות, במגמה להפוך אותן לגורם כוח מרכזי במדינה, שיהיה תלוי בה. לפיכך, ברור שהמהלך הצבאי בהובלת ערב הסעודית ובהשתתפות מדינות ערביות נוספות אינו רצוי לאיראן, משום שהוא מכוון במידה רבה נגד מעורבותה בתימן ועלול להוביל אחריו מהלכים קולקטיביים נוספים, לא רק צבאיים, במוקדי השפעה איראנית במרחב הערבי.

לבסוף, בצאתה למערכה לקחה על עצמה ערב הסעודית מידה של הימור, שכן היא אינה יכולה כעת להרשות לעצמה לצאת כשידה על התחנתונה במאבק על סף דלתה. פעילותה הצבאית עלולה להזמין תגובה איראנית כואבת – על-ידי החותיים עצמם או על-ידי אחרים. איראן לא היססה בשנים האחרונות לנסות ולפגוע בנכסים סעודיים בממלכה עצמה או מחוצה לה. (זכורים בהקשר זה ניסיון החיסול של השגריר הסעודי בארצות הברית ב-2011, וכן מתקפת הסייבר האיראנית ששיתקה את מערך המחשוב של ערמק"ו, ב-2012). בפעולתה זו, מבקשת ערב הסעודית לקטוע את החתרנות האיראנית בגבולה הדרומי וכן להרתיע פעילות איראנית נוספת.

לא ניתן לנצח את החותיים מהאוויר. גם אין זו המטרה. מטרתה המרכזית של ערב הסעודית היא להחזיר את החותיים לשולחן המשא והמתן על עתיד תימן באמצעות מנוף הלחץ הצבאי. מטרה משנית של ערב הסעודית, היא למנוע שימוש באמל"ח מתקדם – מטוסי קרב וטילי קרקע-קרקע – על ידי החותיים נגדה, וכן למנוע את נפילת עיר הנמל האסטרטגית, עדן, לידיהם, שכן בכך ישלימו למעשה את נפילתה של תימן כולה.

יתכן שהחותיים, במסע הכיבושים המהיר שלהם, הקימו עליהם כוחות חזקים מהם, שיביאו לפגיעה בכוחותיהם ולהסגתם לאחור. יתכן שאלמלא היו "חמדניים" כל כך, היה עולה בידיהם "לעכל" את תימן בקלות רבה יותר. סיכוייה של ערב הסעודית להסיג לאחור את החותיים גבוהים יותר מאשר יכולותיה לפעול מול שלוחיה של איראן בזירות אחרות, ולו בשל הכרותה האינטימית עם אלמנטים שונים בחברה ובפוליטיקה התימנית וקרבתה הגיאוגרפית של תימן אליה. אולם, על הסעודים לנצל במהירות וביעילות את התנופה הצבאית והמדינית שהם השיגו כדי לנסות ולהגיע להסדר פוליטי – גם תוך מתן השפעה גדולה יותר לחותיים לעומת העבר. אם לא ישכילו לעשות זאת, הם עלולים למצוא עצמם שקועים בבוץ התימני. המבחן התימני של ערב הסעודית מסתכם לכן בכך: השגת הישג צבאי שיוביל להסדר פוליטי, שעמו הממלכה תוכל לחיות. גם הסדר, שלפיו החותיים יצאו עם חצי תאוותם בידם בלבד, יהיה מכה לאיראן ואולי אף יעניק רוח גבית גם לכוחות הנאבקים מולה בזירות אחרות.

לבסוף, במהלך הקולקטיבי בהובלת ערב הסעודית גלום פן חיובי ניכר לישראל. המהלך ממקד את תשומת הלב במעורבות האיראנית במדינות אחרות במזרח התיכון ובהשפעתה הגוברת במרחב, והוא מלמד כי האיום הנובע מאיראן אינו קשור רק במאציה להשיג נשק גרעיני, אלא גם בחתירתה הבוטה להפוך למעצמה האזורית המובילה באזור. אין זה מן הנמנע, שהמהלך יסייע ליצירת אינטרסים משותפים בין ישראל למדינות חברות בקואליציה הסעודית.